

D. N. PRITT

**Sinovjev och Kamenjev
inför
Folkets Domstol**

(Originalalets titel: The Zinoviev Trial*)

Stockholm 1937

FÖRLAGSAKTIEBOLAGET ARBETARKULTUR

* Skriften gavs även ut under titeln *At the Moscow Trial* av International Publishers i USA (1937) – Red

Författaren av denna broschyr, Denis Nowell Pritt, är en välkänd advokat i England. Pritt är medlem av engelska parlamentet. Han är ordförande för Howards Legaue för fängelse-reformer och ordförande för Benthamkommittén för rättshjälp åt obemedlade. Pritt som är advokat sedan 1909 har fått sin juridiska utbildning vid Winchester och Londons universitet och har i studiesyfte uppehållit sig i Tyskland, Schweiz och Spanien. Han har också internationellt ett aktat namn.

Kompletterande biografiska uppgifter om D. N. Pritt (1887-1972)

Pritt blev medlem i brittiska Labour-partiet i slutet av 1:a världskriget (1918). Som sådan blev han 1935 invald i brittiska parlamentet.

Under 1930-talet blev Pritts sympatier för det stalinistiska Sovjetunionen allt tydligare. Därför är det inte särskilt förvånande att han inbjöds att närvara vid första Moskvarättegången. Han gjorde inte heller sin uppdragsgivare besviken, utan skrev artiklar (även publicerade i sovjetisk press) – och föreliggande skrift – där han bedyrade rättegångens trovärdighet.

Pritt fortsatte att driva en pro-sovjetisk linje i tal och skrift. Men hans stöd till det sovjetiska anfallet på Finland i slutet av 1939 blev för mycket för Labour, och han uteslöts i mars 1940. I valen 1945 lyckades han bli återvald till parlamentet som oberoende kandidat (han slog ut Labours representant), men under Kalla kriget hamnade han åter i skamvrån och vid valen 1950 förlorade han parlamentsplatsen.

1954 visade Moskva sin uppskattning genom att tilldela Pritt Stalins internationella fredspris, och 1957 blev han hedersmedborgare i Leipzig (i DDR) och tilldelades utmärkelsen "Stern der Völkerfreundschaft" i guld.

Se även lästipsen som tillagts efter själva skriften nedan.

23/9 2016 *Martin F*

Den process mot Sinovjev, Kamenjev, Jevdokimov, Bakajev och tolv andra personer, som anklagats för deltagande i terroristiska stämplingar mot sovjetregeringen, vilken fördes i Moskva under senare hälften av augusti 1936 och slutade med att samtliga anklagade dömdes till döden, har i Storbritannien gett upphov till rätt mycket kritik. En del av denna kritik var rent ut sagt skrupelfri och en stor del baserades på det obestyrkta antagandet att sovjetmyndigheterna gjort sig skyldiga till all världens illdåd; men mycket av den framfördes också i god tro. Dessutom är det tydligt, att en del kritik olyckligtvis framkallades, helt eller delvis, genom oriktigheter i eller missuppfattning av de meddelanden, som nådde hit (England). Ju mer jag, med stöd av min yrkesutbildning och förmånen att ha övervarit processen, studerar det tillgängliga materialet och jämför det med de mycket koncentrerade rapporter, som var allt de flesta kritikerna hade att stödja sig på, åtminstone för sina första kritiska artiklar, desto mera förlåtande blir min inställning även till de kritiker, vars slutsatser enligt min uppfattning varit de mest oresonliga. Kritiken kommer, naturligtvis, alls inte endast från sådana iakttagare om vilka man med full rätt kan säga att allt vad de profeterat eller meddelat om Sovjetunionen varit oriktigt. Bland kritikerna finns såväl tidningar som enskilda personer, vilka har mycket gott anseende för ärlighet. Från början måste det naturligtvis vara klart, att de kritiker, som vägrar att tro att Sinovjev eller Kamenjev konspirerat för att mörda. Kirov, Stalin, Vorosjilov och andra, ehuru de själva sade att de gjort det, befinner sig i en allvarlig logisk knipa. Ty om de på detta sätt förklarar hela anklagelsen för falsk, så följer oundvikligen att Stalin och ett betydande antal andra högt uppsatta män, bland dem förmodligen också domarna och åklagaren, gjort sig skyldiga till en nedrig konspiration för att med lagens hjälp kunna mörda Sinovjev, Kamenjev och ett antal andra personer. Givetvis skall de minst samvetsfulla bland kritikerna med förtjusning stödja en sådan teori; de skall alltid föredraga att svärta ned ett socialistiskt lands styresmän istället för de människor som erkänner att de sökt lönnmörda dessa styresmän. Men de av oss, som har minne, finner deras hastigt påkomna kärlek till och beundran för Sinovjev och det "gamla gardet" en smula komisk.

Men vad nu beträffar kritiken är det givetvis viktigt, att den besvaras öppet och fullständigt. Vi lever ju inte bara i en period i vilken det ena landet efter det andra hotas av ekonomiskt sammanbrott eller fascistiskt barbari, eller bådadera, om de inte kan uppnå en socialistisk samhällsordning; utan det är också i den mera begränsade dagspolitiken av väldig betydelse för fred och framåtskridande att inga missförstånd, speciellt inga tillverkade eller framkallade missförstånd, skall uppstå mellan

Sovjetunionen och västerns demokratier. Som jag haft förmånen att rätt grundligt studera rättsförfarandet i Sovjetunionen under några av de gångna åren, samt att ha övervarit den process, som det är fråga om, skulle jag vilja uppställa och så kort och klart jag kan, besvara huvudpunkterna i den kritik, som rests i Storbritannien.

Det vänligaste och viktigaste av de kritiska påståenden, som framkommit, är förmodligen, att det är otroligt att människor öppet och oförbehållsamt skulle bekänna sig skyldiga till så allvarliga brott, som de nu ifrågavarande. I samband härmed framkastas tanken att bekännelserna frampressats genom "tredje graden" eller andra ojusta metoder. Jag behandlar dessa två påståenden mer eller mindre i sammanhang och börjar med det vanligaste.

Kritikerna synes såsom bevis för att där måste ha varit något falskt i anklagelserna, taga det faktum att de anklagade (med mindre undantag, som jag senare skall diskutera), erkände sig skyldiga och utan omsvep bekände sina missgärningar. Hur svårt det än kan tyckas att följa logiken i detta resonemang skulle det vara felaktigt att blunda för det faktum att den påfallande medgörlighet och iver, som kommer till uttryck i bekännelserna, måste vara ovanlig läsning för den som är mera van vid engelsk rättegångsordning. Denna sak finner emellertid, tror jag, tillfredsställande förklaring, om man betänker de mycket stora skillnaderna i form och stil, som naturligt existera mellan skilda raser. Om man bad en bildad fransman, en bildad engelsman och en bildad tysk, att på sitt eget sätt, kortfattat eller utförligt, framlägga en enkel

uppfattning eller ett antal konkreta fakta, så skulle de tre resultaten sannerligen bli mycket olika i fråga om längd, form, stil och även innehåll. Det viktigaste påståendet, åt vilket jag önskar ägna rätt mycken uppmärksamhet, oberoende av om jag tillmäter den någon logisk styrka eller ej, är påståendet att beaktelserna själva låter ana att det är något oriktigt eller uppdyktat i anklagelserna. Nu måste man säkerligen medge att fångar i alla land, även i de som är allra bäst utrustade med goda och skarpsinniga försvarsadvokater, ibland erkänner sig skyldiga till brott, till och med till svåra brott, när de ser att bevisningen mot dem är överväldigande. Mina vänner i Sovjetunionen säger, att det är mera vanligt i deras land än i en del andra, och de talar med illa dolt förakt om de system under vilka anklagade personer, som uppenbarligen är skyldiga, tar upp dyrbar tid och energi genom att slingra sig och söka bygga upp ett tekniskt försvar. Jag måste, som ett slags bekräftelse av detta säga, att jag vid samtal, som jag haft i fångelser i Sovjet, med anklagade, som väntat på dom, icke sällan slagits av den redbogenhet med vilken de i vakternas närvaro förklarar för mig att de är skyldiga och inte kan beklaga sig över att de straffas. (Och, naturligtvis, vi hör ofta, även i England, att fångar gratuleras till att ha erkänt sig skyldiga eller blivit mildare behandlade därför att de inte upptagit tiden med att söka framställa ett omöjligt försvar.) Rättsförfarandet i Sovjetunionen ger den anklagade gott tillfälle att se hur pass stark anklagelsen är, vilket också det engelska förfarandet gör, ehuru de två systemen är olika vad det förberedande förfarings sättet beträffar.

I England och de länder, som följt det engelska systemet, blir bevisningen i varje mål av betydelse så att säga generalrepeterad inför öppen domstol i närvaro av magistratsledamöterna i de förhör, som hållas innan den anklagade häktas för rannsaking och dom. I ett stort antal länder, Sovjetunionen inräknad och jag tror, i varje annat europeiskt land, som har ett fastställt förfarings sätt, föras inga förhandlingar inför öppen domstol före själva rättegången, utan bevisningen samlas och utvecklas där i förberedande undersökningsförhandlingar, som i allmänhet innefattar detaljerade förhör med den anklagade.* Av denna undersöknings gång och speciellt genom att studera handlingarna eller protokollet samt anklagelseakten, vilket han har rätt att ta del av så snart de förberedande undersökningarna är avslutade, har den anklagade eller hans advokat fullständig möjlighet att bedöma hur pass stark åklagarens sak är. Båda dessa system för rättsförfarandet har sina fördelar och nackdelar sedda ur synpunkten av den anklagades möjligheter att frikännas eller med hänsyn till en effektiv rättsskipning i det allmännas intresse. Det råder olika åsikter om deras respektive företrädare, och att diskutera saken i detalj skulle vara en omfattande uppgift, men den ansvarige kritikern får akta sig för antagandet att det måste finnas en allvarlig brist i varje förfarande, som inte strikt följer samma linjer som det engelska, vilket han har uppfostrats att betrakta med samma orubbliga lojalitet som den med vilken hans far eller farfar blint accepterade den brittiska flottans oövervinnelighet. Jag kan verkligen inte fatta att de, som kritiserat den nu ifrågavarande processen, ur principiell synpunkt klagat över att det skulle vara något fel att sovjetdomstolarna använder samma system som andra länder på kontinenten istället för den engelska jurisdiktionens — det kan naturligtvis hända att många av dem inte vet någonting om de båda systemen eller skillnaden dem emellan — och det kan i denna punkt räcka med att säga att båda systemen är likvärdiga ifråga om att ge den anklagade tillfälle att klart bedöma hela styrkan av anklagelserna mot honom och att bestämma sig för om han vill erkänna sig skyldig eller ej.

Om det må anses vara normalt, i Sovjetunionen eller annorstädes, att anklagade personer, som vet med sig att de är skyldiga, överväger huruvida de skall erkänna sin skuld eller ej, och åtminstone i några fall bestämmer sig för att erkänna, när de ser att åklagaren, om de inte gör det, kan överbevisa dem, och om vi slutligen betraktar sinovjevprocessen i ljuset av detta

* Så är t. ex. förhållandet i Sverige. Här undersöks frågan om den anklagades skuld av polisen, som sammanställer bevismaterialet och håller förhör med den anklagade och eventuella vittnen. Resultaten av hela undersökningen sammanföres sedan i polisrapporterna, på vilka anklagelsen stödjer sig och på vars grundval rättegången föres. övers. anmärkning.

faktum, så kommer vi till flera ganska intressanta slutsatser. Den första är denna, att om man studerar saken sådan den framlägges i själva anklagelsen, frågorna, som Vysjinski (allmänna åklagaren) ställde till de anklagade, och deras svar, de långa oavbrutna skildringar, som de flesta anklagade gav, när Vysjinski förhörde dem, och ännu mera de ibland förekommande energiska invändningar, som en av de anklagade gjorde mot en annan, när någon fråga under förhöret (som praktiskt taget upptog tre av de fem dagar under vilka rättegången pågick) klarades ut av de berörda, så får man den uppfattningen (av ett skäl, som jag strax skall nämna använder jag dessa allt för svaga ord), att den bevisning, som fanns tillgänglig mot var och en av de anklagade, och i den bevisningen inräknar jag naturligtvis, som varje europeisk domstol utan tvekan skulle göra, de anklagades vittnesmål mot varandra, var av verkligt stark och hållfast art.

När jag använder den moderata frasen ”får man den uppfattningen”, så gör jag det emedan det är av största vikt att komma ihåg då man försöker kritisera eller bedöma denna process i allmänhet och anklagelsens verkliga beviskraft i synnerhet, att medan alla de anklagade förklarade sig skyldiga till vad de anklagades för (Smirnov och Holzmann med vissa, men mindre reservationer), så var det varken nödvändigt för åklagaren att inför domstolen lägga fram all tillgänglig bevisning eller för rätten att ta i betraktande och väga hela bevismaterialet mot de övriga 14 anklagade, innan den avgjorde frågan om deras skuld. Allt som gjordes och allt man strävade efter var att framlägga fakta och bevisning för rätten endast i den utsträckning som var behövlig för att sätta domarna istånd att avgöra frågan om det exakta mått av laglig skuld hos de båda nyss nämnda männen och att få en uppfattning om den moraliska skulden hos alla sexton anklagade för att kunna träffa ett riktigt avgörande om straffet. När en kritiker, av vilken man har rätt att vänta såväl klart omdöme som ärlighet i kritiken, berättar för sina läsare att processen icke var övertygande och att bevisningen uteslutande bestod av bekännelser, så förstår man hur lätt det är för mindre välunderrättade kritiker, och för de tusentals läsare, som med rätta väntar att kritikerna skall hjälpa dem att dra sina slutsatser, att få den uppfattningen, att det inte fanns något verkligt bevis för anklagelsen alls. Men sanningen är att det tillgängliga bevismaterialet för större delen av anklagelsen aldrig behövde framläggas. Man kan mycket väl tänka sig, att sovjetregeringen, med hänsyn till den utländska kritiken, skulle ha föredragit att alla eller de flesta av de anklagade förklarat sig oskyldiga och nekat. Anklagelsens hela styrka skulle då ha kommit till synes och kunnat uppskattas; processen skulle naturligtvis ha blivit längre, men de kritiska artiklarna kanske kortare.

Beträffande det bevismaterial som framkom under förhöret är det inte lätt att göra en kort framställning av de förhållanden, som bekräftade de anklagades skuld och man kan naturligtvis inte känna till (utom i den mån det berördes i anklagelsen) vilka ytterligare fakta som fanns upptagna i förhørs- och undersökningsrapporterna men icke anfördes alls. Det kan emellertid vara nyttigt att påpeka ett eller två exempel på de bekräftelser, som framkom. Låt oss börja med att göra klart för oss vad en bekännelse är. Man får inte låta sig vilseledas av användningen av ordet ”bekännelse” eller dess förbindelse med framtvingade eller grundlösa erkännanden av brott, inte heller får man bedöma en bekännelse utan att väga de använda ordens exakta beskaffenhet och verkan. Enkla medgivanden om brottslighet (bekännelser) må tillmätas varierande betydelse, vilken inte bara är beroende på de omständigheter under vilka de avgivits utan också på kritikernas inställning. Men i de fall där en anklagad person avger en lång och detaljerad redogörelse för sina handlingar och samtal, vilken befinner sig överens med redogörelser, som andra anklagade lämnar om samma handlingar och en del eller alla av samtalen, så följer därav med nödvändighet två ting. För det första följer att bekännelsen blir mycket mer övertygande gent emot den person, som avlägger densamma, och för det andra att varje sådan bekännelse, om den upprätthålles inför domstolen, om så befinner sig nödvändigt blir bindande bevisning mot de personer, vars handlingar och samtal sålunda skildrats av ”bekännaren” i hans egenskap av såväl vittne mot dem som anklagad,

vilken förklarar sig själv skyldig. Med hänsyn härtill visar ett noggrant studium av Moskva-processen, att det i de olika anklagades förklaringar fanns bekräftelser av avsevärd vikt. För att ge ett exempel, ingick det i anklagelsen bland annat att två av de anklagade haft ett samtal, under vilket ett synnerligen komprometterande yttrande använts. De ifrågavarande båda anklagade, ingalunda vänskapligt sinnade mot varandra, erkände var för sig att samtalet ägt rum och att de komprometterande orden uttalats, men var och en av dem beskyllde den andre för att vara den som först uttalat meningen. Man behöver inte ha stor erfarenhet, när det gäller att bedöma vittnesmål, för att förstå att en sådan omständighet som denna erbjuder ett betydelsefullt vittnesbörd om brottslighet och avsevärt bestyrker de bekännelser, som avlagts av den ene eller båda av de anklagade.

Sålunda har denna mycket viktiga del av studiet av kritiken, för vars utförlighet jag inte tror mig behöva be om ursäkt, nu kommit därefter att det står klart att bevisningen var mycket stark, att de anklagade, där de ställdes inför den och fått tillfälle att överväga och ta ställning till den, valde att erkänna sig skyldiga. De var erfarna, intelligenta och bildade män, och de sade att de var skyldiga; därmed kunde hela frågan mycket väl sägas vara ur världen. Men för många av kritikerna börjar den först därmed; ty bekännelserna kan, antyder de, ha frampressats genom brutalitet, hotelser eller löften. Och de menar uppenbarligen att vi skall anta att så är att anta det man önskar bevisa är ett av kritikens äldsta omedvetna trick, och det besparar den säkert en del besvär. Självfallet vet vi, att det i många länder är allt för vanligt att man uppnår bekännelser med dylika metoder; några av oss har nödgats att i detalj studera till exempel de författningsenliga bestämmelserna rörande behandlingen av brottslingar i Brittiska Indien, som utarbetats för att göra slut på dylika metoder, samt det resultat eller den brist på resultat, dessa bestämmelser givit.

Men var finns minsta antydning till bevis om att något dylikt förekommit i detta fall? Jag vill inte uppehålla mig vid de lovord, som rättsproceduren i Sovjetunionen erhållit av personer, vilka själva varit föremål för undersökning från polisens eller rättsmyndigheternas i Sovjetunionen sida och som, när de varit fria att tala samt inte haft några skäl att förvrida fakta, förklarat att ingenting, som skulle kunna kallas "tredje graden" använts mot dem. Inte heller begär jag att någon större betydelse skall tillmätas det beröm som jag personligen känner mig skyldig att uttala om den högt utvecklade känsla för plikten mot samhället och den högstående karaktär, som jag funnit vid personligt umgänge med och studier av de olika tjänstemän, under vilkas kontroll undersökningarna mot anklagade personer försiggår. Det är, tror jag, alldeles tillräckligt, om man begränsar sig till att betrakta omständigheterna i det föreliggande fallet. Av en mängd olika skäl synes det mig uppenbart, att man omöjligen kan tala om framtvungade bekännelser. Beträffande de flesta av de anklagade måste man komma ihåg att det rör sig om hårda och synnerligen erfarna revolutionärer, om män som från den bästa av alla kunskapskällor, den personliga erfarenheten, kände de flesta slag av fängelser och undersökningsförfaranden samt även och framför allt var väl bekanta med mentaliteten och inställningen hos de myndigheter, som handlade målet mot dem.

Om det skulle förekomma att folkkommissariatet för inrikes ärenden, som övertagit G. P. U:s personal och uppgifter, lockar fram erkännanden genom falska löften om milda domar (vilket jag inte vet och inte tror, men vilket det står andra, som inte heller vet något, fritt att tro), så skulle säkerligen ingen vara bättre i stånd att bedöma den fullständiga värdelösheten i ett sådant löfte under sådana förhållanden som i denna process än de erfarna revolutionärer, som jag såg sitta på de anklagades bänk i Moskva. Om det, återigen, vore vanligt att folkkommissariatet tvingade fram bekännelser med våld (något som jag inte kan tänka mig att någon kompetent iakttagare tror) så skulle ingen ha varit bättre istånd än dessa män att stå emot våldet och därefter att inför hela världen avslöja hur de behandlats, i säker förhoppning om att dymedels diskreditera sina fiender och vinna sympati för egen del. Om något slags trick eller skoj kommit till användning, för att locka någon av dessa män att bekänna, så

skulle de säkerligen ha varit mer lämpade än någon annan på jorden att upptäcka och överlista komplotten.

Det var emellertid istället uppenbart för en var som följde förhandlingarna inför rätten, att de muntliga bekännelser, som där gjordes, omöjligt kunde ha diktats upp och repeterats in. Utan tvivel skulle det inte överstiga en normal människas andliga förmåga att medverka i en sådan fars, om det bara rörde sig om ett litet antal, väl definierade "fakta", som kunde inläras av en eller två personer och läsas upp. Men i denna process stod sexton män anklagade, och de hördes om en mängd över flera år spridda samtal och händelser, som ägt rum på olika, på tusenmila avstånd belägna orter och i vilka än den ene än den andre eller två, tre eller flera av de anklagade varit inblandade. Jag tvivlar verkligen på att mer än en eller två av de anklagade skulle ha klarat sin roll utan att förråda hela komplotten i en sådan fars, ens om den spelats i det relativt långsamma tempo, som utmärker de engelska rättsförhandlingarna. För sexton man skulle det säkerligen vara hopplöst. Men nu går förhandlingarna inför domstolarna i Sovjetunionen i ett mycket snabbt tempo, vilket dels beror på frånvaron av formaliteter, dels på att domarna inte behöver göra långa anteckningar samt delvis på frånvaron av jury. Och förhandlingarna var i detta fall intet undantag från regeln. Mitt under förhöret, när en av de anklagade sade något som berörde en annan eller förnekade något, som en av de andra påstått, kunde det hända att den andre spontant reste sig eller kallades fram av åklagaren, och så klarades tvistepunkten upp under en snabb korseld av frågor och svar, påståenden och motpåståenden. Månadslånga repetitioner, ledda av de mest framstående skådespelare, skulle inte ha satt deltagarna i en falsk process i stånd att hålla ut tio minuter i en sådan kamp utan att det uppenbarats att den var falsk. Och sannerligen att någon regissör skulle ha tagit risken av ett fiasko genom att tillåta att en fars spelats i ett sådant rivande tempo. Att denna förhörsmetod (som ju är vanlig i Sovjetunionen) användes, utan att någon av de många närvarande kritiska lyssnarna kunde förnimma en falsk ton, var en mycket övertygande demonstration av målets äkthet. (I en mycket framstående tidning har jag observerat ett påstående att de anklagade föreföll att repetera en väl inlärd läxa som om de vore hypnotiserade; men jag kan inte förstå hur någon korrespondent, hur långt bort från domssalen han än befunnit sig, kan ha fått en sådan uppfattning. Jag får ett bättre intryck av den moskvakorrespondent för en konservativ söndagstidning, som meddelade: "Det är lönlöst att tänka sig att processen var iscensatt och anklagelserna konstruerade. Regeringens käromål mot de svarande var äkta.")

Ett annat rätt viktigt vittnesbörd om bekännelsernas äkthet är den fullständiga frånvaron av den i processer i alla land (England inräknat) mycket allmänna företeelse i vilken man vanligen brukar se en antydning om att bekännelserna erhållits på ojust sätt, nämligen de anklagades försök att vid något tillfälle under processens gång återkalla en del av eller hela bekännelsen. Det bör upprepas att om intelligens eller mod var behövligt för att göra ett sådant återkallande, så ägde de anklagade i denna process bådadera. Om erfarenhet eller sunt förnuft var vad som krävdes, för att de anklagade skulle inse, att chanserna, för åtminstone de flesta av dem att undslippa dödsstraff, var minimala, så länge deras bekännelser stod oåterkallade och ovederlagda, så nog var de i besittning därav. Och det kan vara mödan värt att göra klart för sig vilken mängd tillfällen de hade att ta tillbaka. De kunde ha gjort det omedelbart efter uppläsningen av anklagelseakten. Om de valde att låta den passera, så blev var och en av dem förhörd under de första tre dagarna och kunde ha tagit tillbaka då. Än mera, under förhören hade var och en av de anklagade, medan förhör pågick med någon annan av dem, rätt att resa sig och tala till rätten närhelst han behagade och så länge han behagade för att förklara, säga emot, understryka eller modifiera den förhördes utsago. Vidare, när förhöret var slut och innan åklagaren höll sitt slutord, uppkallades var och en av de sexton för att, i överensstämmelse med det vanliga tillvägagångssättet, framlägga sitt försvar. Naturligt och förståeligt nog, med hänsyn till att de inte sökte att i ordets egentliga mening försvara sig och att den allmänna regeln för domstolsförfarandet alltid tillerkänner den anklagade det sista ordet, så avstod de från att säga någonting vid detta tillfälle, när

åklagaren hade möjlighet att besvara vad de skulle yttra. De sparade vad de önskade säga till dess att de fick ”sista ordet”. Och när slutligen åklagaren hade hållit sitt sluttal, kraftigt till innehållet ehuru lugnt och väl kontrollerat i formen, hade var och en av de sexton rätt till slutord, rätt att tala till domstolen fullständigt fritt och så länge de behagade.

De utnyttjade naturligtvis denna rätt. Några av dem talade kort tid, andra länge; några av dem riktade sig till domstolen, som det var deras skyldighet att göra, andra vände sig ogenerat helt om och talade till allmänheten i domssalen utan att därför bli kallade till ordningen. Inpass under dessa tal från domstolens och åklagarens sida tog inte upp ens en tiondels procent av den tid de anklagade använde. Om dessa välrustade, erfarna och, fastän brottsliga, modiga män inte utnyttjade ett enda av dessa tillfällen till en enda liten antydning (utom i den mån att Holzman vid rättegångens början förklarade att han liksom Smirnov förnekade direkt delaktighet i terroristhandlingarna, ehuru han medgivit sådan under förhöret) att de önskade ta tillbaka någon del av sina bekännelser eller att de hade behandlats på något sätt ojust (och kom ihåg att om det gamla tricket att förmå A att erkänna genom att säga att B redan erkänt kommit till användning och därvid inte upptäckts, så skulle det oundvikligen ha avslöjats under rättegången) när de, och detta är det viktigaste, inte tog tillbaka ens sedan åklagaren med stort patos krävt dödsstraff för dem allesammans och inte fler än en eller två av dem kunde göra sig minsta förhoppning på mildhet, så kan man sannerligen inte komma till någon annan slutsats än att de bekände därför att de var skyldiga och utan några hotelser, några löften eller någon tredje grad.

Var finns minsta berättigande för en välkänd kritikers försäkran att bekännelserna var ”värdelösa under dessa omständigheter”? Det är framför allt omständigheterna, som visar att bekännelserna måste vara äkta. Varför skall vi inte anta, att orsaken till att dessa män inte sade någonting emot regeringen, emot undersökningsdomarna och till förmån för sig själva var den, att de inte hade någonting att säga? Och med ännu större skärpa kan vi fråga var det finns minsta grund för det kategoriska påstående, som kommer från ett mycket framstående håll, att ”bekännelserna framtvingades med medel, som ännu inte blivit vederbörligen avslöjade”? Jag förstår hur man utan bevis, kan anta att bekännelserna ”framtvingats”, ty erfarenheten har lärt mig hur konstigt även intelligenta människor kan resonera, men vad betyder denna klagan över att ”medlen icke avslöjats”. De anklagade kunde naturligtvis ha avslöjat hur de kom att bekänna, och faktiskt avslöjade de att de bekände emedan de var skyldiga och inte kunde hoppas att slippa undan en fällande dom. Men denna kritiker kräver uppenbarligen att undersökningens medel och metoder skall framläggas inför världen. Ingår det verkligen i de juridiska myndigheternas skyldighet att publicera rapporter, som i detalj visar hur de genomfört undersökningar, mot vilka de mest intresserade och bäst underrättade personerna, d. v. s. de anklagade, inte har några anmärkningar att göra. Kan han berätta för oss om något fall i något land, där detta har skett eller ens krävts? Han är alldeles för intelligent och erfaren för att göra anmärkningar utan mening, men jag har mycket svårt för att förstå den verkliga meningen i denna.

Skälen till att det kritiska påståendet inte kan accepteras är emellertid ännu inte uttömda. Det återstår ett svar, som man måste göra sig litet möda såväl att avge som att förstå. Gör man sig den mödan, så är det säkerligen lika övertygande, som något av de redan framlagda.

Detta svar finner man genom att studera fyra av de anklagades, Sinovjevs, Kamenjevs, Jevdokimovs och Bakajevs mer eller mindre avlägsna förflutna. Ett sådant studium visar, att dessa män besatt och under mycket betydelsefulla förhållanden utövade den taktiska klokheten; att när de konfronterades med vittnesmål, som uppenbarligen överbevisade dem, erkände precis så mycket som de var tvungna till men ingenting mer, hur mycket de än i verkligheten var skyldiga till.

I den process det nu gäller, konfronterade med hela bevisningen, erkände de allesammans

direkt delaktighet i mordet på Kirov i Leningrad i december 1934. Men det är viktigt att följa historien om hur deras skuld upptäcktes och hur de erkände den bit för bit. Den första processen rörande Kirovs död fördes på grundval av en anklagelseakt, framlagd den 25 december 1934, mot mördaren och cirka tretton andra personer, som var direkt delaktiga i mordet. Denna anklagelseakt rörde ingen av de nyss nämnda fyra personerna (ehuru undersökningar vid den tiden fördes beträffande dem), av det skälet att några bevis emot dem icke framkommit.

De mera extrema kritikerna borde kanske stanna här för att överväga betydelsen av dessa fakta. Om de åsikter, som de utan någon påtaglig orsak är så snara att föra fram om rättsväsendet i Sovjetunionen vore riktiga, om Stalin och hans närmaste män vore det slags folk, som skulle konspirera för att genomföra ett justitiemord på sina gamla rivaler, om det vore så lätt att få fram bekännelser, som kritikerna menar, så skulle väl inte en sådan småsak som frånvaron av bevis kunnat utgöra något hinder för åklagarmyndigheterna vid detta tillfälle. De misstänkte de fyra männen, dessas bekännelse, dom och straff skulle vid den tiden ha varit av största möjliga värde ur prestige- och propaganda synpunkt. Och tidpunkten var psykologiskt den mest gynnsamma man kan tänka sig för skrupelfria män att ordna med oppositionens undanskaffande. Sådana män, som kritikerna påstår att Stalin är, skulle inte ha tvekat ett ögonblick. De skulle ha skaffat fram en bekännelse, det vore ju en smal sak. Det skulle bara ha kostat ett löfte om mildhet eller ett enkelt trick, t. ex. att man sagt åt var och en av de anhållna att de andra bekänt, eller en dosis av det famösa bedövningsmedel, som de mest samvetslösa baktalarna uppfann under Metro-Vickersprocessen och som tvingar män att berätta sanningen eller att berätta lögn, i varje fall att berätta någonting. Om dessa medel slagit slint kunde man ju ha tillgripit en smula hypnotism, eller en smula tortyr eller också kunde man helt enkelt ha fabricerat bevismaterialet. Det ser faktiskt ut som om ingenting annat än en strävan att skipa rätt med oväld stått hindrande i vägen. I varje fall är det nakna sanningen att sovjetmyndigheterna, precis som om de vore civiliserade människor, inte anklagade de fyra männen emedan de inte hade några bevis emot dem. Och som det inte fanns några bevis och vittnesmål, med vilka man kunde konfrontera dem, så bekände de fyra naturligtvis inte. (Sinovjev tog sig istället för att till Pravda sända in ganska svulstig dödsruna över den man, som han senare skulle erkänna att han varit med om att mörda, men den blev aldrig tryckt.) Strax efter processen mot de fjorton personerna upptäckte undersökningsmyndigheterna emellertid nya fakta och den 13 januari 1935 anklagades de fyra männen tillsammans med en del andra för den förbrytelse, som låg i deras medlemskap i "Moskva-centrum" för en terroristorganisation, vilken stått i förbindelse med "Leningradcentrum", som var ansvarigt för mordet på Kirov. Allt fortfarande fanns ingenting som visade att någon av dem hade gått med på eller givit instruktioner om mordet. Ställda inför den bevisning som då var tillgänglig, erkände de fyra männen medvetet och utan tvivel visligen allt som kunde bevisas — mycket mindre naturligtvis än det som senare upptäcktes. Sinovjev kallade i sin bekännelse de personer, som då redan var överbevisade om delaktighet i mordet på Kirov, för degenerade missfoster, och Kamenjev kallade dem ett banditgäng; de begränsade på det sättet med största försiktighet sina egna bekännelser. De blev då inte heller dömda till döden utan till fängelse. Vad Sinovjev och Kamenjev beträffar kan man med all rätt förmoda att den mildhet som då visades dem berodde på deras arbete i revolutionens tjänst. Men man bör komma ihåg att mildhet mot dessa män och deras förbundna då och vid andra tillfällen inte står i samklang med antydningarna om att man sökt ursäkter för att göra sig av med dem. Bortsett från den fara de utgjorde som anstiftare till politiska lönnmord har de förmodligen aldrig vägt lättare som politisk opposition än de gjorde 1936. Det synes inte finnas minsta skäl att misstänka sanningshalten i bekännelserna av januari 1935, karaktären av de undersökningar, som framkallade dem, eller de metoder, genom vilka de erhöles. Men om det förhåller sig så, så är det svårt att inse varför man skulle misstänka bekännelserna av 1936 eller de metoder, som använts för att få fram dem. De framstår som resultatet av den konsekventa

kurs, som styrts av män med klara och kalla huvuden: låt de undersökande myndigheterna visa dem vad som kan bevisas och de kommer att erkänna det och ingenting mer.

Jag närmar mig slutet av min diskussion av de första huvudpunkterna i kritiken; men innan jag avslutar den, skulle jag vilja tillfoga en synpunkt, som i huvudsak baserar sig på mina personliga intryck, men som naturligtvis inte behöver anses vara oviktig av det skälet. Vid rättegången studerade jag ingående de anklagades personliga uppförande. De utgjorde en intressant och varierande grupp. En av dem såg ut som en tysk urmakare, en annan som en bokhållare, en tredje som en intelligent tysk prins, en fjärde som en engelsk kavalleriofficer, en femte som en boxare, en sjätte som en populär skådespelare, en sjunde som en vaken affärsman. Men alla av dem visade vid varje tillfälle utom två, av den fem dagar långa rättegången en fullständig frånvaro av fruktan och rädhåga. Det utpinade ansiktet, de darrande händerna, det förvirrade uttrycket, det ombundna huvudet, vanliga företeelser på de anklagades bänk i allt för många rättssalar, saknades likaså. Genast man inträdde i domssalen kände man sig slagen av de anklagades obesvärade utseende och hållning. De behandlades hövligt och med tålmod såväl av domstolen och åklagaren som av vakterna (de fick t. o. m. gå ut ur domssalen för några ögonblick, när de så önskade). De talade fritt, när de ville, diskuterade större och mindre meningsskiljaktigheter med varandra, med kraftiga om inte våldsamma uttryck, och visade inga tecken av påtryckning eller tvång. Att det, som jag nyss nämnt förhöll sig något annorlunda vid två tillfällen var ganska naturligt. Det ena tillfället var under åklagarens starka sluttal och det andra, när de anklagade hade sina slutord. Vid det första tillfället, alltid nedslående för en anklagad i ett kriminalmål, satt fyra eller fem av de anklagade med ögonen slutna och stödde huvudet i händerna i det närmaste orörliga. De närvarande journalisterna hade olika uppfattningar om huruvida de sov, var uttråkade eller mycket upprörda. Som advokat kände jag mig för min del övertygad att de genomgick samma erfarenhet som så många andra anklagade; hur klart de än dessförinnan hade trott att de förstod styrkan av anklagelsen emot dem och den farliga position vari de befann sig, så gjorde dock åklagarens sluttal denna förståelse djupare och mera deprimerande. Vid det andra tillfället, de anklagades sluttal, var det ju naturligt nog att man skulle se några av dem, men bara några, visa tecken på sinnesrörelse.

Allt som allt, när jag undersöker de två mest allmänna och vid första ögonkastet tyngst vägande av kritikernas anmärkningar med all den omsorg och skicklighet jag kan uppbjuda erkänner jag, att jag inte kan finna solid grundval för någon av dem.

Det är naturligtvis värt att notera, att de flesta om inte alla av de anklagade såväl när de förhöordes av Vysjinskij som i sina slutord, ehuru de talade naturligt, fritt och spontant, gjorde sina erkännanden i mycket självanklagande ordalag. Detta framstår för engelska iakttagare, särskilt för de som är vana att bedöma varje form av rättsförfarande så enkelt som genom att se i vad mån det överensstämmer med eller skiljer sig ifrån de engelska domstolarnas omständiga sätt att handlägga ett mål, såsom kuriöst, ja, såsom "oengelskt", och de är böjda för att av det skälet dra slutsatsen att just denna sida av saken utgör ett bevis för att bekännelserna på något sätt icke var äkta. Men bortsett från den stora faran av att bedöma personer av annat temperament precis som om de hade lyckan att vara engelsmän måste det stå klart att alla de argument, som redan lagts fram för att visa att de anklagade verkligen var skyldiga, gäller med samma styrka här. Ty om de var skyldiga, så var deras bekännelser äkta ehuru svulstiga. Detta utesluter av sig själv alla tvivel på deras äkthet, baserade på det svulstiga sätt på vilket bekännelserna avgavs inför rätten. Och det bör, vad Sinovjev och Kamenjev beträffar, erinras om att deras bekännelser av 1935, äkta ehuru ofullständiga, var lika svulstiga. I verkligheten är det här endast fråga om skillnad i synpunkter och temperament, och visst är att jag i Sovjetunionen iakttagit liknande svulstighet i bekännelser i vanliga, opolitiska mål av relativt liten betydelse. Man märker att det självanklagande språket var mera komplett och utmejslat i slutorden än det varit tidigare under förhörets gång, och det är, tror jag, naturligt och följdriktigt.

Under förhöret, när de anklagade var påfallande vakna och oförskräckta fångades deras intresse ännu och stimulerades de av de icke oväsentliga konflikterna mellan en del av dem, om i vilken mån var och en av dem var skyldig och om noggrannheten i deras respektive vittnesmål i punkter, som rörde två, tre eller fler av dem. Målet hade då inte heller utvecklats så långt, att det berövat dem allesammans allt rimligt hopp om att kunna undslippa dödsstraff. Under målets senare del, efter Vysjinskijs tal, och efter fyra dagars förhör, under vilka alla förefintliga tvistefrågor klarats ut, och när det inte längre fanns rum för hopp och tvivel, måste den naturliga reaktionen (emedan det inte längre fanns någon rimlig möjlighet att kämpa vare sig på princip- eller detaljfrågor) ta sig uttryck i att var och en försökte att fullständigt avlasta sitt samvete. Oavsett vilket intryck som en sådan sällsam psykisk hållning måste göra på engelsk hjärna, så är det vid noggrant övervägande svårt att se hur det, sett i belysning av alla omständigheter i målet, kan övertyga någon om att bekännelserna var falska, och de anklagade oskyldiga eller om förekomsten av något ojust under de förberedande förhören med de anklagade.

Nästa kritiska anmärkning, som skall behandlas, kan besvaras kortare. Den säger, kort och gott, att hela historien är otrolig och att ingen, allra minst gamla revolutionärer, kan ha uppfört sig så som de anklagade sägas ha gjort. Det skulle ligga något i detta argument, om de anklagade hade vägrat att erkänna sig skyldiga och om bevisningen mot dem varit svag. Men som saken ligger till hoppas jag, att man inte skall beskylla mig för att vara lättvindig, när jag säger, att argumentet ifråga påminner mig om mannen, som när han första gången såg Grand Kanal i Venedig i en vacker solnedgång, sade att han inte trodde det. Det underligaste med denna kritiska anmärkning är emellertid att den kommer från folk som under årtal har sagt att såväl regeringen i Sovjetunionen som landets ekonomi är så usel, att endast det mest hänsynslösa våldsregemente förhindrar en revolution, vars utbrott annars kunde väntas när som helst. Sådana kritiker borde verkligen motta nyheter om komplotter för att mörda ledarna för sovjetregeringen som den mest naturliga och oundvikliga händelse i världen, istället för att blankt förklara att de icke tror på dem och därmed såväl förolämpa de juridiska myndigheterna i Sovjet som ge bevis för att de själva i verkligheten anser sovjetregeringen mycket stabil. Det är dock bäst att svara på kritiken genom argument, åtminstone i den mån den är så pass solid att en sådan behandling är möjlig.

Först och främst måste säkerligen den mest skeptiska undersökning av det tillgängliga bevismaterialet, både i och utanför detta mål, övertyga var och en om att trotskistiska och sinovjevistiska centra eller grupper av mer eller mindre konspirativ karaktär har existerat under någon tid. Det står också utom all fråga att några av dessa var beredda att gå och gick så långt som att organisera och genomföra mordet på Kirov. Om man därtill tar med i räkningen bekännelserna och den mängd av verkligt bindande bevisning, vilken, såsom ovan framhållits, kan härledas ur anklagelseakten och ur det inför rätten framlagda bevismaterialet, så finns där en hel del, som visar att den terroristiska konspirationen var verklighet. Man behöver inte ha studerat psykologi för att förstå i vilken utsträckning ett undertryckt maktbegär, eller en känsla av orättvisa eller nederlag med tiden kan demoralisera äregiriga män.

Om bekännelse eller bevis saknats kunde det vid första anblicken verka otroligt att sådana män skulle begå sådana brott mot marxistisk doktrin och allmän humanitet — ungefär lika otroligt som det år 1913 var att Carson och Smith och andra skulle vara redo att begå högförräderi; men bekännelsen och bekräftelsen saknas inte. Det allra bästa svaret på detta slags kritik synes mig emellertid vara, att det icke bara är osannolikt utan ytterligt omöjligt att en grupp av intelligenta personer i ledningen för ett land skulle släppa lös alla de farhågor och tvivel, hjärterannsakan och kritik, de oräkneliga missförstånd och misstolkningar, som måste följa ett mål sådant som detta i spåren, av något enda annat skäl än det att konspirationens existens var klart och definitivt bevisad. Det kan löna mödan att stanna här för att ett ögonblick och ta i betraktande den inrepolitiska miljön, vari upptäckten av denna konspiration

skedde (eller, för att ställa sig på de mest extrema kritikernas' ståndpunkt, i vilken sovjetregeringen, utan hänsyn till moral och heder eller sitt eget rykte, iscensatte den förskräckliga fars, i vilken de sexton männen så vitt man kan förstå frivilligt spelade med i det enda eller huvudsakliga syftet att te livet av de sexton männen.)

Sovjetunionen har nyligen och särskilt under år 1936, inträtt i en ny fas av icke blott ekonomisk utan även politisk framgång. Dess levnadsstandard, ännu icke i höjd med en del andra länders, är ett mirakel i förhållande till vad den var för två decennier sedan och är nästan otrolig även i förhållande till vad den var för två år sedan. Den fullständiga och oreserverade rösträtten för alla medlemmar av de 'likviderade' klasserna, som vänliga kritiker tänkte och hoppades skulle komma att införas om åtta eller tio år, är säkerligen verklighet före detta års utgång.* Direkta val genom -hemlig omröstning av alla de olika sovjeterna och andra institutioner, som så länge valts indirekt, blir säkerligen också införda i år. På såväl det administrativa som på det juridiska området har dessutom givits och ges koncessioner, vilket på det hela taget innebär att man i stor utsträckning lämnar ifrån sig den exekutiva makten. (Man vet att få regeringar frivilligt avstått från någon del av sin exekutiva makt, och att de flesta regeringar i världen i dag strävar att öka denna makt.) Sådana ting som yttrandefrihet, frihet från arresteringar och brevhemlighetens okränkbarhet innebär också koncessioner. Dessa förslag och tendenser utgör, i den nuvarande världspolitiska situationen, en nästan utmanande försäkran om att Sovjetunionen ekonomiskt och politiskt är så stabil att den inte längre behöver någon exceptionell exekutiv makt för att skydda sig själva. De långlivade och envisa, om än synnerligen kringskurna, resterna av trotskist- och sinovjevistfraktionerna har hamnat på sotsängen, huvudparten av deras ledare, även sådana, som varit indragna i allvarliga kontrarevolutionära stämplingar, har offentligt lovat bot och bättring, har erhållit förlåtelse och återinträde i kommunistiska partiet. Allt är som en sommarsky, av vilken ingen väntar sig en åskstorm och ur vilken ingen skulle önska framkalla en sådan storm. Plötsligt, tragiskt, bryter stormen lös; det visar sig att bättringsloftena varit falska och att botgörarna har utnyttjat sitt återupptagande i partiet till att icke blott fortsätta propagandan för sina synpunkter (dymedels tvingande regeringen att fundera över om det inte när allt kommer omkring är ett misstag att behandla fientliga element med mildhet, och huruvida det med hänsyn till den allmänna säkerheten inte vore klokast att underkasta alla, nu på ansvariga poster i olika delar av landet placerade, kända och misstänkta ex-trotskisters och ex-sinovjevisters förehavanden en ny undersökning), utan också till aktiv konspiration för att lönmörda ett antal av landets stora ledare och framkalla maximum av förvirring, terror och blodsutgjutelse endast för att själva gripa makten. Säkert skulle även de värsta psykopaterna och morfomanerna i Centraleuropa framstå som milda och nyktra medborgare i jämförelse med de regenter för ett stort land, som vid ett sådant tillfälle skulle meddela upptäckten av en sådan komplott och skrida till offentlig rättegång mot konspiratörerna av något annat skäl än det starkt tvingande att fakta förelåg, konspirationen var bevisad och man måste gripa tag i ogräset för att rycka upp det.

Jag griper mig nu an med de anmärkningar, som man utan att överdriva kan utläsa av det telegram, vilket sändes av Socialistiska Arbetarinternationalen och Internationella Fackföreningsinternationalen till folkkommisariernas råd i Sovjetunionen omedelbart före processen. Vad dessa två korporationer anser rätt att säga i en sådan fråga kräver den mest respektfulla prövning. De börjar med att uttrycka sin sorg över att processen skall hållas samtidigt med den allvarliga striden i Spanien, som hela den socialistiska världen följer med stor spänning. På denna speciella punkt harmonierar deras kritik till en viss grad med mycket av kritiken från kapitalistiskt håll, där man frågar varför processen skall hållas just vid detta speciella tillfälle. Jag är lika duktig som de flesta, när det gäller att tänka ut ett smutsigt skäl för någonting och förbise det uppenbara; men varför man skall föreställa sig att det fanns ett

* Denna broschyr skrevs i slutet av 1936. översätt anm.

annat skäl till att processen började just vid denna tid än det att bevisningen inte upptäcktes tidigare utan kommit fram just strax dessförinnan, vet jag inte. Jag förutsätter, att SAI:s och IFI:s ledare, när de sände detta telegram, inte utgick från antagandet att anklagelsen och processen var humbug. Men om jag har rätt i detta, vad menar de då med sina anmärkningar? Menar de, att hur grovt brottet än må vara och hur stark bevisningen än är, så skulle målet inte alls tas upp utan de potentiella lönnmördarna skulle ha fått gå fria medan vanliga förbrytare sändes till fängelset? Eller menar de att processen skulle ha uppskjutits från månad till månad och från år till år, medan de anklagade hållits i rannsakningshäkte, intill dess att ingenting i Europas politiska atmosfär kunde göra en process olämplig i deras ögon, som författat telegrammet? Ett sådant uppskov skulle inte bara stå i strid med de juridiska myndigheternas i Sovjet oavslåtliga strävan att sörja för att varje rättsfall omedelbart blir undersökt och kommer inför domstol, det skulle också framkalla indignation i alla liberala demokratier. Båda de två meningar, som kan utläsas ur telegrammet, har litet gemensamt med sunt förnuft och lag. Om ytterligare bevisning för rättegångens äkthet är av nöden, så finns den just däri att processen kom vid tiden för striderna i Spanien. Om, och endast om processen på något sätt var teater och iscensatt, skulle det ha varit lätt för regissören att välja datum för premiären.

Telegrammets författare övergår därefter till att kräva "juridiska garantier" eller "legala garantier". Meningen måste vara, att därest icke något starkt inflytande utifrån gör sig märkbart, processen måste komma att bli en olaglig och otillständig tillställning. Och det har verkligen senare inträffat att en av telegramförfattarna förklarat, att meningen var att processen "borde föras i överensstämmelse med rättvisans och humanitetens allmänna grunddrag. Jag erkänner, att jag finner denna fordran och den kritik, som den innesluter, mycket svår att försvara. Sovjetunionen är ett civiliserat land, med ett utvecklat rättsväsende och en del mycket framstående advokater och jurister. Dess rättsordning är minst likvärdig med många andra länders. Det varken fanns eller finns minsta skäl att befara att den i en offentlig process (och det meddelades från början att processen skulle vara offentlig) skulle avvika från civiliserad ordning. Jag är medveten om att Unionens rättsordning innehåller bestämmelser om hemliga processer och ger möjlighet att vägra den anklagade i hemliga processer rörande kontrarevolutionär verksamhet såväl att få försvarsadvokat som att inkalla svarandevittnen. Jag beklagar att sådana bestämmelser existerar och jag har aldrig hemlighållit min syn på dem. De som försvarar sovjetsystemet kan naturligtvis svara med hänvisning till att varje land i världen i större eller mindre skala ger möjlighet till hemliga processer (för några år sedan fördes t. ex. vid Stockholms rådhusrätt en sådan process mot en ung arbetare, Palmquist, som anklagats för spioneri. Övers. anm.) och att vägran att låta en fånge, anklagad för högförräderi eller liknande brott, få försvarsadvokat eller inkalla vittnen har tillämpats i ett stort antal länder under långa tider. Det kan också sägas att en sådan praxis bestått under några århundraden i England. Men allt detta har egentligen inte med saken att göra, ty i denna offentliga process fanns aldrig någon avsikt och jag skulle inte heller tro någon laglig möjlighet att neka de anklagade vare sig advokater, rätt att försvara sig eller att inkalla vittnen, om de så önskade. Det består nu inte någon skillnad mellan politiska och icke-politiska mål; rätten att få advokat i offentliga rättegångar är allmän och är icke blott en teoretisk utan en verklig rätt, ty fångens medellöshet kan inte hindra honom från att få en advokat. Domarnas och advokaternas oberoende ökar oavbrutet och en jämförelse med tillståndet på området i många europeiska länder utfaller mycket gynnsamt för Sovjetunionen. Telegramförfattarna hade sålunda inte minsta skäl för sitt antagande att de anklagade icke skulle få alla möjligheter att erhålla försvarsadvokater, att kalla vittnen och att lägga upp sitt försvar precis som de önskade. Om telegramförfattarnas iver inte gällde frågan om de anklagades rätt till advokater och försvar utan istället bör betraktas som en appell till Folkkommisariernas råd att säkerställa en rättvis prövning av de anklagades sak, så betecknar jag det som en synnerligen obetänkt framställning. Varenda utländsk kritiker, som studerar Sovjetunionens rättsordning har rapporterat att den på det hela taget måste anses god och rättvis. Var och en som studerar

den vet, att den med varje år utvecklar sig till att ge större möjligheter åt fångarna, större oberoende för domare och försvarsadvokater samt större teknisk effektivitet. Även med hänsyn till de svårigheter, som alltid måste finnas för ernåendet av en oanastastbar rannsaking i politiska mål, där allas känslor är djupt engagerade (svårigheter, som självfallet är mycket mindre, där jurysystemet inte består), varför skall det, än en gång, antagas att allt göres och kommer att göras fel? Det är fullt förståeligt att sådana antaganden skall omhuldas av en tidningslord, som lider av kommunistkräck, vilket är den moderna motsvarigheten till den skräck våra respektabla farföräldrar på åttiotalet kände, när de hörde talas om en man, som röstade radikalt, men det är sorgligt att finna något i samma stil i det socialistiska lägret. Sovjetregeringens egna intressen kräver, för att nu ge det allra krassaste argumentet, att en offentlig rättegång i denna tid och gällande mycket grava anklagelser mot gamla tjänare av revolutionens sak, skall genomföras med största tänkbara mått av oväld och rättvisa.

Här skulle jag vilja stanna ett ögonblick för att påpeka att ett meddelande om att de anklagade icke tilläts att ha några försvarsadvokater, publicerades i flera engelska tidningar och även i den som i övrigt var den mest opartiska av alla, samt att ett meddelande, att de anklagade icke tilläts försvara sig, också återgavs av ansedda tidningar. Dessa båda meddelanden eller rättare sagt missledanden (ty de saknar alla grund), måste uppenbarligen vara misstag i god tro, och jag kan mycket väl föreställa mig att de färgat känslorna och bestämt hållningen hos kritikerna. Så har kanske än en gång i journalistikens historia ett rent misstag lett människor, som handlat i god tro, att gå in för en kritik, som de annars under inga förhållanden skulle ha accepterat. Sanningen är att det stod de anklagade fritt att lägga upp vilket försvar de ville; två av dem försökte, som jag redan sagt, också att fria sig från en del av anklagelsen, i övrigt valde de alla att icke söka försvara sina handlingar. Alla förklarade uttryckligen, att de icke ville ha några försvarsadvokater, och jag tror inte att någon försvarsadvokat, hur duktig han än varit, skulle ha kunnat göra mer för dem än de gjorde för sig själva. Att lägga upp ett försvar i ordets verkliga mening var hopplöst; det enda som möjligen kunde bli av någon nytta var att göra ett starkt sluttal, och alla eller nästan alla anklagade var män med betydande kunskaper, andlig rörlighet och mycket goda talare.

Om vi återgår till det icke oviktiga telegrammet, finner vi däri en begäran att de anklagade skall tillåtas att erhålla försvarsadvokater, som skall vara ”oberoende av regeringen”. Vi har rätt att förmoda att författarna visste, att de anklagade hade rätt att få försvarsadvokater, så att hela betoningen i deras begäran uppenbarligen gäller ”som är oberoende av regeringen”. Försvarsadvokater i Sovjetunionen är inte statstjänare, men man måste självklart se till innehåll och inte till form, och jag fattar det så att telegrammet vill låta förstå eller antyda att vilken försvarsadvokat de anklagade än skulle välja, så skulle denne av rädsla för regeringen eller med hänsyn till allmänna meningen inte göra vad han kunde för sina klienter. Den misstanken mot män av mitt mycket förtalade yrke finnes, antar jag, i varje politiskt mål i varje land och kanske också i mål, som inte alls är politiska. Det finns aldrig så mycket skäl för den, som lekmännen antar. Men det finns kanske mer skäl för den än ärliga jurister vill tro. Om det finns skäl för den eller inte i Sovjetunionen är naturligtvis svårt att säga. Allt jag kan yttra i saken är att jag för fyra år sedan undersökte den mycket omsorgsfullt och kom till uppfattningen att en politisk brottsling har en lika stor chans att få en pålitlig advokat i Sovjetunionen som annorstädes (se *Twelve Studies in Soviet Russia*, sid. 159 och S. och B. *Webbs Communism*, sid 138). Jag kan naturligtvis ha misstagit mig, men jag tror inte att jag gjorde det. Om jag har rätt, så var telegrammets begäran fullständigt onödig, och i viss mån förolämpande. Men en viktigare fråga ställes, om man antar att jag misstog mig, och att vilken advokat de anklagade än skulle ta, denne inte vore ”oberoende” i verklig mening. Vilket syfte skall begäran i det fallet tjäna? Vad nyttar det till att av sovjetregeringen begära, att de ur högen av tillgängliga advokater, som faktiskt är rädda för regeringen, skall ta fram en som inte är rädd för den? Om verkligen de skickliga, talangfulla och modiga advokater, som jag haft den äran att träffa i Moskva, efter alla dessa års erfarenheter är rädda för regeringen, vilka

försäkningar kan då regeringen ge dem eller de anklagade (eller telegrammets författare) som skall göra slut på deras rädsla? Så vitt jag förstår är åtminstone en av telegramförfattarna överens med mig om den svårighet, som här består såtillvida att, som han senare förklarar, vad han tänkte på var tillstånd för en utländsk advokat att föra de anklagades talan. Till detta kan man göra två anmärkningar. Den första är att man inte hade rätt att vänta sig av telegrammets adressater, att de skulle kunna utläsa en sådan mening ur det. Den andra, att jag gärna skulle vilja veta var i hela världen utanför Sovjetunionen man kan hoppas att finna en advokat, vars kunskap i ryska språket är stor nog för att sätta honom i stånd att delta i en process, vars förhandlingar fördes så snabbt, och som skulle vara i stånd att förstå atmosfären i målet tillräckligt för att vara av minsta nytta för sina klienter.

Nästa begäran i telegrammet är att inga dödsdomar skall ”avkunnas”. Det torde bero på översättningen att det icke klart framgår huruvida begäran går ut på att domstolen icke skall uttala sådana domar eller bara att ingen sådan dom skall verkställas. I det förra fallet innebär det att man kräver att regeringen skall blanda sig i domstolens ämbete och arrangera det så, att om de anklagade förklarar sig skyldiga eller övertygades om sin skuld, domarna inte skulle fälla det utslag, som det ålåg dem att fälla om de ansåg riktigt. I andra fallet appellerar man endast om mildhet. Låt mig nu med en gång säga att jag hatar dödsstraffet. (I min oskuld trodde jag att alla människor gjorde det ända till dess jag fick möjlighet att iakttaga hur en god del av parlamentsmedlemmarna ställde och uppförde sig, när något förslag framkom om dess avskaffande i England.) Men denna begäran framställs i en värld, i vilken de flesta staterna ännu upprätthåller dödsstraffet för vissa brott; och om där någonsin fanns ett mål i en stat, som ännu hade dödsstraffet i sina lagar, som med säkerhet skulle använda det, så vore det väl i ett mål som gällde förrådiska stämplingar för att mörda ett halvt dussin ledande regeringsmedlemmar. Och den beklagliga sannolikheten, eller faktiska säkerheten, att de flesta stater skulle utdöma detta straff i ett mål som det ifrågavarande skulle endast stegras av den omständigheten att flertalet av de inblandade var män, som en, två och tre gånger hade förlåtits, återintagits i partiet och placerats på viktiga poster, efter att de i uttrycklig ånger över sin illojalitet givit de mest brinnande försäkningar beträffande sitt uppförande i framtiden, men som hela tiden haft i sinnet att använda alla möjligheter de sålunda erhöll till att fortsätta sina terroristiska konspirationer mot staten. De flesta stater skulle, föreställer jag mig, med hänsyn härtill uppfatta telegramförfattarnas begäran som en oförsämndhet.

Slutligen finner vi i telegrammet en hemställan att de anklagade icke skall ställas inför en domstol, vars utslag icke kan överklagas. Detta låter mycket resonligt, men är i verkligheten inte alls så resonligt som det låter. Sovjetunionens rättsordning ger stora möjligheter till överklagning av domar i kriminalfall, större möjligheter än de flesta länder och helt visst större möjligheter än England och brittiska imperiet i allmänhet. Det finns så vitt jag vet bara en enda domstol i hela Unionen mot vars utslag det icke finns någon appell, bortsett från en nådeansökan; det är den förnämsta domstolen av alla, Sovjetunionens högsta domstol. Möjligheten att överklaga måste ju upphöra någonstans, och i detta fall upphör den vid toppen. I en del länder förekommer att högsta domstolen avgör endast överklagade mål; i andra har den samtidigt en viss direkt domsrätt, och länder av båda slagen betraktas tvivelsutan som lika civiliserade. Det faller sig så att Sovjetunionen är ett av de land i vilket högsta domstolen har ett visst mått av första hands domsrätt; och till denna domstol går alltid mål av den typ, som vi nu behandlar, av det synnerligen goda skälet att de viktigaste målen bör gå till den mest kvalificerade domstolen. Som en följd härav kan utslagen i sådana mål inte överklagas till någon annan domstol. Det är mot bakgrunden av dessa omständigheter man bör se telegramförfattarnas sista begäran. Kände de inte till hur Sovjetunionens rättsväsen var organiserat och hur det arbetar? Om de inte gjorde det, så borde de visligen ha avhållit sig från att framställa en begäran, som insinuerar att en rättsordning, som de inte vet något om, är otillfredsställande. Om de kände till det, vad menade de då att regeringen skulle göra? Upprätta en ny domstol ovanför den högsta för överklagande av dess utslag? Eller låta målet

gå till en lägre domstol på det att de anklagade skulle få tillfälle att i andra instans få sin sak prövad av den domstol, som lagligen var första instans? En sådan begäran under sådana omständigheter ger orsak till misstanke att man begär någonting som man vet inte kan beviljas bara för att få en grundval till plausibel men oberättigad kritik. Att en sådan misstanke skall uppstå är så mycket troligare som enhetsfront rörelsen i England förskräcker högerflygeln inom arbetarrörelsen nästan lika mycket som den förskräcker tidningslorderna.

Det återstår en kritisk anmärkning, som kommer från ansvarigt håll, som är betydelsefull men likafullt för mig fullständigt oförståelig. Den går ut på att "det skulle vara intressant att veta varför oppositionen brutalt krossades" innan man ger laga kraft åt förslaget till ny författning, vilket (såsom vanligt är under sovjet-"diktaturen") under några månader varit föremål för en bred offentlig diskussion och antagligen kommer att antagas nästkommande november.* Allt som här behöver sägas om denna författning är att den både i anda och bestämmelser går mycket långt på den visserligen snabba men nödvändigtvis långa färd, som den nya staten har att göra på vägen till upprättandet av den fullödiga personliga frihet och säkerhet, som många av oss anser vara av så oerhörd betydelse. Nå, kritikerna frågar, varför oppositionen krossades just i detta ögonblick. Jag har redan utförligt anfört de enligt min uppfattning överväldigande skälen för att processen öppnats endast av de mest äkta och övertygande orsaker; men jag förstår inte varför upptäckandet och bestraffandet av en konspiration för lönnmord i stor skala skall skildras såsom brutalt krossande av oppositionen bara därför att konspirationen riktade sig mot regeringen och flera av konspiratörerna tidigare varit bland oppositionens ledare. Varför skall vi antaga att män, som är skyldiga till sammansvärjning och mord, skjutas därför att de är eller varit i opposition och inte därför att de är skyldiga till sammansvärjning och mord? Om tre eller fyra män från Yorkshire skulle bli hängda för mord, skulle kritikerna anse det som ett angrepp mot Yorkshire? Man får inte heller förbise att om de mera framstående av dessa män skall anses som "oppositionen", vilket inte är oresonligt, så är det riktigare att anse dem som en gången tids än som en framtidens opposition. Det hade för länge sedan definitivt bevisats att de hade fel i de frågor, som gjorde dem till en opposition; istället för att krossas förläts de om och om igen, precis som om ingen önskade att vara hård mot dem; och som opposition var de säkerligen mindre farliga än någonsin förr.

Det kan ju hända att kritikern beskrivit deras avrättning på sitt sätt för att antyda att anklagelserna var falska. I så fall har jag redan behandlat den saken. Om det inte är hans avsikt, så kan jag av vad han skriver inte utläsa någon annan mening än den att oppositionens ledare, emedan de är i opposition, borde undslippa konsekvenserna av sina brott på det att de måtte kunna fortsätta att verka som opposition. En sådan mening kan väl ingen hysa på allvar, dock kan jag inte finna någon annan mening i anmärkningen. Och i vilket fall som helst förundrar det mig att kritikern tror att det måste vara någon förbindelse mellan processen och den nya författningen. Tror han verkligen att hela oppositionen har mördats för att den uppenbara "liberala" författningen skall kunna genomföras av de cyniska mördarna i tryggt medvetande om att det aldrig kommer att finnas någon opposition, som de behöver vara liberala emot? Nog borde han väl — om vi nu skall föra ned diskussionen på lägsta planet — kunna erkänna att de erfarna männen i sovjetregeringen har förstånd nog att begripa att mord på en del eller alla ledarna för en oppositionsgrupp inte ger någon garanti för att inte en ny opposition kommer att uppstå, särskilt i ett land som är känt för att under nästan alla sina nitton år ha haft ständiga och hälsosamma meningsskiljaktigheter i viktiga politiska frågor. För min del förundrar jag att i det nuvarande läget se ett mycket mera uppmuntrande drag, nämligen, att sovjetregeringen ostörd av sin vetskap om den nyss upptäckta konspirationen förbereder sig att införa den nya författningen emedan den verkligen tror både på denna författnings principer, sin egen fundamentala stabilitet, och de breda folkmassornas understöd. Och jag undrar, om det bland alla regeringar i denna torterade värld finns mer än en eller två, som inte skulle ha

* Författningen antogs på VIII sovjetkongressen i november 1936. Översätt. anm,

vridit framåtskridandets klocka tillbaka ett decennium eller två genom att förklara att nyss timade händelser visat att landet ännu icke är moget för de reformer, som författningsförslaget innehåller beträffande det talade och skrivna ordets frihet, medborgarnas och deras hems oantastbarhet, brevhemligheten, den hemliga omröstningen, de direkta valen och andra fördelar; att den måste stärkas för att på ett effektivt sätt kunna ta itu med de faror, som konspirationen var ett uttryck för. Historikerna kommer att få tillfälle att lovorda Sovjetunionen för att den vid denna tid orubbligt gatt vidare på vägen mot personlig frihet.

Jag skulle kanske ta hänsyn till en annan insinuation, som gäller att konspirationen uppfunnits och processen iscensatts av regeringen för att avleda ett ängsligt folks uppmärksamhet från det faktum att ökningen i den industriella produktionen under en period av den varma sommaren 1936 inte gick så snabbt som väntat. Man skulle kunna skriva ett långt svar på detta i någon mån fantastiska påstående, men det kan kanske lämnas att svara för sig själv.

Det kan måhända ursäktas, om jag slutar med att framhålla ett par saker. Först skulle jag vilja fästa uppmärksamheten vid att den mera fientliga kritiken fullständigt saknar varje som helst uttryck av sympati eller beklagande över att de män, som under en rad år lett den väldiga nya staten genom en hel serie av stora strider och framsteg, hotas av kulor från lönnmördare, som tydligen inte har något annat motiv än att överföra regeringsarbetet på någon annan. För det andra skulle jag vilja påminna läsarna om hur det var år 1933, när Dimitrov och hans vänner skulle ställas inför rätta i Tyskland, anklagade för att ha anlagt mordbrand i riksdagshuset. Istället för att publicera illa underrättade kritiska artiklar om anklagelsen och rättegången, sammanträffade då vissa personer utanför Tyskland i London och undersökte offentligt samt med hjälp av viktiga vittnesmål alla fakta i saken, för att kritiken skulle bli välunderrättad. Just de herrar, som nu är mest energiska och inte allt för välinformerade i sina angrepp på Sovjetunionen, attackerade då häftigt dem som höll undersökningen i London och sade att de med orätt blandade sig i ett främmande lands inre angelägenheter. Men nu synes ingen av dessa kritiker tycka att den storm av oftast illa underrättad och fientlig kritik, som de släppte lös mot Sovjetunionen är oberättigad inblandning i dess inre angelägenheter. Är det därför att det är ett sovjetland som allt möjligt måste göras, hederligt eller ohederligt, för att hindra dess framgång?

Lästips

1) Tidsdokument

[Protokoll från 1936 års Moskva-rättegång](#)

[Moskvaprocessen. Rättvisa eller justitiemord?](#) (skrift utgiven av Socialistiska Partiet 1936)

Leon Sedov: [Rödbok om Moskvarättegångarna](#)

L Trotskij: [Stalins brott](#)

[Fallet Leo Trotskij](#) (protokoll från s k Deweykommissionens förhör med Trotskij)

Per Meurling vs Kurt Singer: [Den reaktionära maskeraden](#) (debatt från *Clarté* 1937)

2) Böcker och artiklar

Kentth-Åke Andersson: [Om Moskvarättegångarna](#)

Pierre Broué: [Moskvaprocesserna](#) (bok)

Pierre Broué: [Oppositionen i partiet mot Stalin \(1930-32\) och den första Moskvarättegången](#)